

dobrega, vsekakor pa normalnega za parlamentarno demokratično ureditev, bi lahko shajalo tudi brez krščanskega izveska (brez težav in olajšav, ki jih ta izvesek prinaša).

Ali je krščanskim Cerkvam, katoliški predvsem, pa tudi evangeličanski in – zakaj ne – pravoslavni, čisto vseeno, ko vidijo, da se simbol in ime (križa in kristjana) v strankarski propagandni vojni s strani privržencev in nasprotnikov čedalje bolj napadalno identificira z določenimi strankarskimi političnimi opredelitvami, podobami in osebami? Ali bo katoliška Cerkev spet pristala na tako profanacijo ali jo celo sama pospeševala (ko na primer organizira maše ob strankarskih zborovanjih)? Ni težko najti retoričnih opravičil ali sprenevedavih odgovorov. Te spretnosti Cerkvi nikoli ni manjkalo. Toda kar je bilo razumljivo in opravičljivo za šibko ali ogroženo Cerkev v stiski, ni več opravičljivo v novih razmerah, ko Cerkev je ali postaja dejavnik moči. V takih razmerah tako ni prizadeta le verodostojnost Cerkev, ampak tudi dostojnost, dostojanstvo vere.

Naj bo dovolj. Moji odgovori so očitno bolj sad zavzemanja za to, kar naj bi bilo po mojem prav kot pa rezultat distancirane analize tega, kar se dejansko dogaja. So bolj nova ali ponovljena vprašanja kot pa dokončen odgovor na naslovno vprašanje vaše ankete. Toda v tem času ne morem drugače. In kdo zmore?

Ljubljana, 1. X. 1990

Prenova bo šla navznoter, v iskanje lastne identitete

dr. Drago
Klemenčič,
teolog

1. »Kar je bilo, bo zopet; kar se je zgodilo, se bo zopet zgodilo: nič ni novega pod soncem« (Prid, 1, 9). Takole bi morebiti lahko z modrim starozaveznim Pridigarjem začel razmišljanje o središčnosti in obrobnosti tega ali onega. Tudi Cerkve. Eni skrajnosti navadno res sledi druga in takšna nihanja hudo premetavajo ljudi, ki jim manjka notranje trdnosti.

Tako najbrž lahko danes razumemo tudi množico tistih ljudi, ki petinštirideset let (če so jih toliko že doživeli) niso videli cerkve od znotraj, vsaj javno ne, danes pa se jim to zdi nekaj samo po sebi razumljivega. In tako smo razumeli nič manjšo množico tistih kristjanov, ki so v viharnih časih družbenih prevratov radikalno zamenjali prepričanje.

Da ne bo nesporazuma. Spoštujem tistega, ki je po treznem predarku spremenil mišljenje; premetavati se pustijo samo oportunisti.

Cerkev je v zgodovini večkrat menjala položaj: od popolne ilegale v središče, pa spet na periferijo. Vendar je bilo to prehajanje navadno v obratnem sorazmerju z njenim resničnim poslanstvom. Hočem reči, da je vidna zunanja navzočnost v javnem življenju, odločilna beseda v politiki, dokončna arbitraža na vseh področjih nekaj povsem obrobnega, nevažnega. In kadar je Cerkev preveč poudarjala takšno navzočnost, je izgubljala resnično moč. Evangelij je strašno radikalen, vendar radikalen na poseben

način. Kdor svoje življenje izgubi, ga bo našel. Kdor hoče biti prvi med vami, bodi vaš služabnik. In tako bi lahko še naštevali naprej. Cerkev mora torej po zgledu svojega Učitelja predvsem služiti, ne pa gospodovati.

Sicer pa se tega prav dobro zaveda tudi vodstvo Cerkve na Slovenskem, zato ni nikdar nikomur ponujalo svoje modrosti. Kadar pa je kdo želel slišati njegovo mnenje, ga je bolj ali manj odkrito tudi povedalo. Tisti »bolj ali manj« je bil seveda po meri svobode, v kateri se je sončila (ali senčila) naša družba.

2. Če bo 21. stoletje zares religiozno, je najbrž eden od razlogov za to tudi pretirana materialna usmerjenost 20. stoletja. Skrajnost sledi skrajnosti, če malo pretiram. Res pa je, da je mogoče tudi drugod po svetu opaziti večje zanimanje za duhovne vrednote, za svet presežnega, ne da bi (zlasti mladi) pri tem kaj posebej izbirali, za kakšno duhovnost ali kakšno presežnost gre. Pri tem pa je treba poudariti še nekaj. Pri iskanju duhovnih vrednot vse pogosteje slišimo: »Religija da – Cerkev ne.« Če torej gre za naraščanje religioznosti, in očitno gre, nikakor ne moremo govoriti o cerkveni vernosti, zlasti ne tistemu delu vernosti, ki postavlja norme za praktično življenje. In četudi je danes čedalje več mladih, ki se lahko brez težav identificirajo s krščansko dogmatiko, se nikakor ne morejo ali nočejo identificirati z njenim moralnim naukom.

In kakšni so slovenski katoličani danes, na začetku zadnjega desetletja drugega milenija? Prijatelj misijonar, ki se je poleti mudil doma, mi je nedavno pisal med drugim: »Mislil sem si, da bodo Slovenci, ko bodo bogati in svobodni, zelo pobožni, pa sem se zmotil. Če so že bogati, bi radi bili še bolj, vernost pa je nekje na robu.«

Morebiti je to razočaranje človeka, ki izkuša mlado krščanstvo v Afriki, polno življenjskega zagona, in se ne more sprijazniti z našim, malce utrujenim. Slovensko krščanstvo potrebuje prenove. Kakšna in kako uspešna bo, to pa je že bolj zapleteno vprašanje. Naj bo naš model krščanstva za tretje tisočletje takšen ali drugačen, prav gotovo ne bo vračanje nazaj, k starim modelom. Tisti, ki prisega na obujanje starega, namesto na rojevanje novega, je hudo kratkoviden.

Papež Janez Pavel II., ki je vsem kritikam navkljub navsezadnje le velika osebnost, čedalje pogosteje uporablja izraz »reevangelizacija«, ponovna evangelizacija. Evropa, pravi, je krščanstvo sprejela, ni pa se pustila evangelizirati. Ta naloga jo čaka sedaj. Kakšna je krščanska vizija prihodnosti, je lepo in natančno definirali lani v Baslu evropski ekumenski zbor Mir v pravičnosti in varovanje stvarstva. Sklepno listino (imamo jo tudi v slovenščini) so skoraj soglasno sprejeli zastopniki vseh krščanskih Cerkva, ki delujejo v Evropi. Sprejeli so tudi tale delček besedila:

»Kadar o skupnem evropskem domu govorijo Cerkve, bi morda kdo utegnil to napak razumeti kot korak nazaj, v preteklost, ki je ni več. Razumljivo, da na prvo mesto postavljamo krščanske vrednote, ki usmerjajo osebno in družbeno življenje, toda v nobenem primeru ne želimo obnavljati modelov iz preteklosti. Namesto tega želimo biti priče kulture ljubezni in slediti božji obljubi, da bo v njegovem kraljestvu navzoče vse bogastvo sedanjih kultur« (Mir v pravičnosti 69).

Ob vsem tem je najbrž strah pred vračanjem na stare modele tudi pri nas nekoliko pretiran.

3. Predvsem krščanstvo ni ideologija ali bi vsaj ne smelo biti, zato ga

najbrž ne bi mogli brez sile strpati v seznam tistih ideologij, ki jih je naše stoletje pripeljalo do neizbežnega konca. Najbrž pa bi tudi težko pričakovali, da se bo »zrahljala nekdanja toga ortodoksnost cerkvenega nauka in njene prakse«. Nihče ne dvomi, da se je v Cerkvi marsikaj spremenilo, začenši z drugim vatikanskim cerkvenim zborom ali morebiti nekoliko prej. Rekli smo, da je Cerkev odprla vrata in okna svetu, začel se je dialog, ki je veliko obetal, a je doživljal vse preveč zastojev. Za mnoge so bili prav gotovo krivci tudi v vrstah cerkvenega vodstva in učiteljstva. Toda tudi reforme drugega vatikanskega cerkvenega zbora so bile v bistvu vračanje k evangeliju. Če sta ga praksa in včasih preveč sofisticirana interpretacija zmaličili in zameglili, mu je treba ponovno vrniti vso jasnost in prodornost. Cerkev nima alternative zunaj evangelija, zato ni mogoče govoriti o bistvenih spremembah nauka. Najbrž se bodo spremenili nekateri poudarki, interpretacije, bistvo pa bo ostalo.

Podobno je z demokracijo. Cerkev je po svoji definiciji hierarhično urejena, čeprav je zbornost tudi dovolj močno poudarjena. Zbornost pomeni, da posamezen škof ni odgovoren le za svojo škofijo, temveč je kot član škofovskega zbora naslednik apostolskega zbora in odgovoren tudi za vso Cerkev. Najbrž se bo v prihodnosti marsikaj premaknilo v smer demokracije, in to v zadevah discipline, morebiti tudi kadrovskih vprašanj, toda vrhovna odgovornost v zadevi nauka bo ostala v enih rokah.

4. Moj stari profesor časnikarstva v Rimu (že zdavnaj je med pokojnimi) je včasih zelo zanimivo razmišljal o čustvenih nabožjih, ki jih mora časnikar vložiti v svoje pisanje. »Uporabljajte primerne besede,« nam je zabičeval. »Veliko laže boste našli tiste, ki imajo negativno konotacijo. Kar poglejte, koliko naših kolegov namesto vernika uporabljajo kar klerikalca.« Na to sem se spomnil vsakokrat, ko se je v naši javnosti začela debata o klerikalizmu. Žal je bil to bolj monolog, ker smo pač poslušali pridigo tega ali onega visokega političnega voditelja, kje vse se gremo klerikalizem. Na vsak ugovor je sledilo vračanje v medvojne ali celo predvojne čase z bolj ali manj prikritim očitkom, da si jih Cerkev želi nazaj.

Tudi danes občasno še vedno uporabljajo besedo klerikalizem v nepreciznem in nepravem pomenu besede. Če ga že ne bomo vrgli iz slovarja, vsaj ne opletajmo z njim kar vsevprek.

Menim, da je bil verski tisk (in je še) vse preveč ponižen in krotak, da bi zaslužil očitek klerikalizma. Morebiti je prav zaradi tega zbudil malce več pozornosti, če se je lotil teme, ki je v demokratičnih družbah tudi v verskih medijih nekaj povsem domačega, pri nas pa ni bila.

V časih, ko smo morali ustreznemu organu predložiti vsebinsko zasnovano časopisa, in jo je ta sprejel ali pa tudi ne, smo za Družino na primer zapisali (citiram po spominu): »Obravnavala bo verske teme, prinašala novice iz življenja Cerkve doma in po svetu, kakor tudi dejstva in dogodke zunaj Cerkve, kolikor bi utegnili vplivati na versko življenje.« Ta zasnova je bila v začetku sedemdesetih let sprejeta. Enkrat samkrat smo pogodbo po mnenju organov pregona prekoračili in je bila na vrsti zaplemba. Danes bi seveda na tisti članek nihče niti ne kihnil.

Najbrž bo slišati nekoliko »pro domo sua«, toda o tem, kar bom zapisal, sem povsem prepričan. Tudi kristjan ima kot kristjan pravico povedati svoje mišljenje o kakem javnem dejstvu ali dogodku, pa naj gre za stavko, sindikalne spore ali zviševanje cen bencina. Bipolarizacija na ideolo-

ški osnovi bi se iz tega ne mogla izcimiti, kvečjemu zdrava dinamika javnega mnenja, ki je brez različnosti mnenj ni.

5. Strpnosti v našem javnem življenju ni. To je dejstvo. Manjka nam kulture javnega dialoga, ne znamo operirati z močjo argumentov, veliko bolj nam gredo od rok argumenti moči. Ne vem pa, če je temu stanju kriva prav krščanska demokracija. Morebiti so nekateri eksponenti nastopali malo ostreje, toda v tem prav gotovo niso bili izjema. Učiti bi se morali prav vsi, tudi tisti z bogatimi političnimi izkušnjami, ki pa izvirajo iz drugačnega sistema.

Cerkev (bolje: njeno vodstvo, saj Cerkev smo vsi) ne goji kakšnih posebnih pristrčnih stikov s krščansko demokracijo. Na drugi strani pa je večkrat čisto jasno slišati izjave, da slovenski krščanski demokrati sicer izhajajo iz krščanskega etosa, da pa politično ne priznavajo nikakršnega tutorstva Cerkve. Če bi se slovenska Cerkev kdaj vračala v politiko (prepričan sem, da se ne bo), se po vsej verjetnosti ne bo vračala s krščansko demokracijo.

Seveda pa mora kristjan tudi v politiki ostati kristjan, sicer je razklana osebnost. Krščanski etos pa je praktično v celoti vraščen v evropsko izročilo, zato tudi politiki ne bo prinesel ničesar slabega. Če pa včasih slišimo kakšne pikre na račun posameznih izrazov, kakor na primer »svetost življenja« ali kaj podobnega, gre bolj za prozorno sprenevedanje kakor za kaj resnejšega.

6. Ločitev Cerkve od države seveda ni sporna, ker je del sodobne evropske politične misli in prakse. V čem obstaja ta ločitev in kakšne vezi še vedno dopušča, o tem pa si učenjaki še niso na jasnem. Pri nas smo jo razumeli kot načelno in praktično getoizacijo. Vanjo Cerkev nikoli ni privolila in tudi v prihodnje ne bo. Škofje že desetletja ponavljajo, da nočejo ničesar drugega, samo svobodo za opravljanje temeljnega poslanstva Cerkve. Te svobode pa seveda ni, če Cerkve v javnosti ni. Z njo je treba računati (in jo medijsko pokrivati) kakor z vsakim drugim pojavom, ki smo mu priče. Menim, da morajo v javnosti nastopati predvsem verniki-laiki. Najbrž pa tudi ne moremo reči, da gre za ne vem kakšno politično partnerstvo, če se srečata predsednik predsedstva in slovenski metropolit. Nepravilna interpretacija takšnih stikov bi utegnila biti resna ovira za osebno svobodo obeh.

7. Seveda je gola floskula, da je bilo naše šolstvo doslej brez ideološke indoktrinacije. V nobenem primeru ne bi smelo v novih razmerah spet priti do indoktrinacije, pa čeprav z drugačnim predznakom. Tisto, kar bi vsa učeča se mladina zares potrebovala, je malce religiozne kulture, znanja o religijah. To seveda ne bi bil noben verouk, temveč informacija. In če bi kdaj v šole spet prišel verouk, bi to moral biti predmet svobodne izbire, kakor je organizirano v demokratičnih družbah z dolgim izročilom in dosledno uresničeno ločitvijo Cerkve od države. Sicer pa ima Cerkev na Slovenskem sedaj tako dobro organiziran verouk, da bi ga najbrž tudi v šolah ne mogla bolje.

8. V pogovorih z mladimi ljudmi so mi ti večkrat izrazili željo, naj bi Cerkev izrecno povedala in s prstom pokazala, v katero stranko naj se vpišejo, koga naj volijo. Kdor bi to javno naredil, bo prestopil tolerančni prag. Če to naredi zasebno, je to nekaj drugega. Najbrž je katerega oznaževalca rahlo zaneslo, da je priporočal tega ali onega. Pa ne samo krščan-

skih demokratov, da ne bo pomote. Cerkev načelno svojim članom dopušča sodelovanje v vseh tistih strankah, s katerimi se lahko po svoji vesti identificira. Torej svoboda, ki jo zamenjujejo le kriteriji vesti.

9. in 12. Kriteriji so jasni in veljajo za vsa področja človekovih dejavnosti, le interpretacije so včasih nekoliko preveč odvisne od človeka, ki v danem primeru odloča. Na splošno lahko rečemo, da večina sodobnih duhovnih gibanj z osrednjim cerkvenim vodstvom nima težav, pa naj gre za neokatehumat, ognjiščarje ali nekatera naša domača gibanja. Nekoliko drugače je z nekaterimi teološkimi šolami. Če sem čisto osebno, bom dejal, da bi nekaterim primerom lahko očital dvojna merila: Franzoni, Lefebvre, Boff, skupine evropskih teologov in še kdo. Žal imajo včasih večjo težo osebni nastopi prizadetih kakor pa objektivna merila.

Medijsko utrjevanje cerkvenih pozicij v zvezi z raznimi prireditvami, tudi tistim masovnim srečanjem ob Tardifu, bi lahko bilo drugo ime za nekaj, česar smo pri nas tako dolgo pogrešali. Vera in Cerkev (bolje: vere in verske skupnosti) bi morali biti enakovreden subjekt komuniciranja, integralni del splošnega kroženja informacij. Doslej so novice s tega področja dobivale konotacijo senzacije, kar ni služilo ničemur.

13. Slovenska Cerkev ni niti v najhujših časih povsem izgubila možnosti komunikacije z Rimom. Ko so se razmere pri nas začele urejati, so se te vezi okrepile, v zadnjih desetih, petnajstih letih pa se je naša Cerkev močno odprla drugim evropskim Cerkvam, one pa seveda nam. Zato se že desetletja nekoliko razlikujemo od drugih Cerkva v nekdanjih deželah realnega socializma, ki so te stike začele vzpostavljati veliko kasneje. Pri tem ne mislim samo na potovanja in stike škofov, temveč na široke možnosti komunikacij na različnih ravneh.

Prav gotovo bomo dejavni subjekt prenove vesoljne Cerkve že zaradi sodelovanja v vseh procesih, ki jih sproža osrednje vodstvo. Po drugi strani pa bo »teža dneva in vročine« ostala doma, v vsaki izmed treh slovenskih škofij in nazadnje na slovenski cerkveni pokrajini. Prenova pa bo šla navznoter, v iskanje lastne identitete, v odkrivanje nove podobe krščanskega laikata. In s tem novim laikatom utegne biti Cerkev vidneje navzoča tudi v našem javnem življenju. Navsezadnje pa je to indeks svobode kakšne družbe ob postavki seveda, da so v igri zreli ljudje, sicer je vsako podobno razmišljanje zaman.

Za različnost duhovnega in verskega življenja

dr. Edvard
Kovač,
filozof

Vprašanja, ki jih zastavlja uredništvo Sodobnosti slovenskemu razmišljujočemu človeku o Cerkvi in politiki, so zelo aktualna, obenem pa tudi zelo zapletena in bi skoraj vsako zahtevalo krajšo razpravo. Ker pa se tu in tam pokrivajo, bom nanje odgovoril v štirih sklopih.

I

Na verski pojav gledam predvsem kot na specifično življenjsko držo, kot na svojstveno mišljenje, ki ima svoj odmev ne samo v osebnem življenju